

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra Pedagogiky

Bakalářská práce

Andrea Dvořáková

Dům dětství v Horním Krnsku

Childhood house in Horní Krnsko

Velice a z celého srdce děkuji doc. PhDr. Růženě Váňové, CSc., za odborné vedení práce a cenné rady, které mi s vřelostí a laskavostí udělovala během mého studia na FF UK.

Dále děkuji pracovníkům Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze, jmenovitě odborné pracovníci Mgr. Janě Bartošové za poskytnutí materiálů.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19.8.2016

.....
podpis

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o Domu dětství, ve kterém působil jako ředitel a učitel Ferdinand Krch. Popisuje důvody založení Domu dětství, výchovné cíle a výchovu samotnou (rodinnou a kolektivní), vyučování, denní režim dětí, přírodu jako vychovatelku, vzájemné vztahy mezi dětmi, zábavu, hry, dětské písně a divadlo. Na závěr se tato práce věnuje zrušení Domu dětství, jeho odkazu a inspiraci.

Klíčová slova

Ferdinand Krch, Dům dětství v Horním Krnsku, pokusné školy 20. let, reforma školství v ČSR 1918 – 1928

Abstract

This thesis discusses the House of childhood, where Ferdinand Krch worked as a director and teacher. Describes the reasons for the establishment of the House of childhood, educational goals, and education itself (family and collective), teaching daily routine of children, nature as a governess, relationships between children, entertainment, games, children's songs and theater. At the conclusion of this work is devoted to the abolition of the House of childhood, his legacy and inspiration.

Key words

Ferdinand Krch, Childhood House in Horní Krnsko, experimental schools 20s, education reform in Czechoslovakia 1918 - 1928

Obsah

OBSAH.....	5
1. ÚVOD	6
2. ZALOŽENÍ DOMU DĚTSTVÍ.....	8
2.1. FERDINAND KRCH	9
2.2. LADISLAV ŠVARC	10
2.3. LADISLAV HAVRÁNEK	11
2.4. OSTATNÍ PŘÁTELÉ DOMU DĚTSTVÍ.....	11
3. VÝCHOVNÉ CÍLE DOMU DĚTSTVÍ	13
3.1. VÝCHOVNÉ PROSTŘEDÍ	16
4. DEN V DOMĚ DĚTSTVÍ	18
5. VYUČOVÁNÍ	24
6. ŽIVOT V PŘÍRODĚ	29
6.1. RYTMIKA A DIVADLO V PŘÍRODĚ	30
7. ZRUŠENÍ DOMU DĚTSTVÍ.....	34
8. ODKAZ A INSPIRACE DOMU DĚTSTVÍ	38
9. ZÁVĚR	40
10. FOTOGRAFIE Z DOMU DĚTSTVÍ	42
11. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ODBORNÝCH PRAMENŮ	46

1. Úvod

U zrodu českých pokusných škol stály společenskohistorické souvislosti a změny. Velkým společenským mezníkem byl vznik Československé republiky. V této době se začalo připomínat učení a věštecká slova Jana Amose Komenského, že se našemu národu vrátila vláda jeho věcí. Dr. Jiří Václav Klíma v časopise *Naše doba* poznamenal: „Vracejíce se k prorockým slovům Komenského máme si nejprve všimnouti jeho slov, kterými počínal r. 1631 Navržení krátké o obnovení škol v království Českém, že slavná obnova a rozkvět českého národa před očima jiných národů bude záležet na novém, moudrém a rozšafném škol založení.“¹ Autor narážel na klima poválečných let a citlivě poukazoval na podobnost těchto let s dobou Komenského.

Na pozadí utváření českého a slovenského národa propukla snaha o zlepšení školy a výchovy. Vznik Československé republiky se stal podnětem k čilému pedagogickému ruchu u nás. Ten byl patrný nejen na učitelském sjezdu v červenci 1920 v Praze, který po stránce pedagogické požadoval svobodu dítěte, učitele i vychovatelské práce, ale i ve snahách o založení pokusných škol v našich zemích.²

Po první světové válce tedy vznikají pokusné školy, ve kterých nadšení pedagogové ověřují nové vychovávací a vyučovací metody.

A jednou z těchto pokusných škol byl i Dům dětství v Horním Krnsku u Mladé Boleslavi. Cílem této práce je přiblížit fungování a život v této instituci.

Zakladateli Domu dětství byli pedagogové Ferdinand Krch, Ladislav Švarc a Ladislav Havránek.

Tento ústav navštěvovaly děti, které během první světové války ztratily rodinu. Učitelé se pokoušeli alespoň částečně rodinu nahradit, protože si byli vědomi toho, že jednoho dne budou děti opět do rodin patřit.

Vzdělávání opírající se o zejména o výchovu tělesnou, mravní a pracovní probíhalo na základě experimentování a projektové výuky. Děti se dopoledne učily ve třídách a odpoledne

¹ SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: SPN, 1978, str. 7

² Tamtéž, str. 8

většinou trávily v zámeckém parku. Příroda byla podle zakladatelů velkou učitelkou, proto se při vzdělávání často zmiňovala.

Důležitost a výjimečnost vzdělávání tkvěla také v tom, že se co nejčastěji nacházely v přirozeném prostředí a obklopovaly se přírodními skutečnostmi. Odtud byl krůček ke zpracovávání projektů, kdy děti pěstovaly na zahradě ovoce, zeleninu, vyráběly si z přírodních materiálů hračky a učební pomůcky.

Pořádání dlouhých vycházek přálo dětskému rozvoji ve všech jeho stránkách. Děti se setkávaly s lidmi a poznávaly nová fakta.

Na zahradě byl prostor pro dětské umělecké vyjádření; v parku se pořádaly koncerty, divadelní přestavení, recitace – vše s dětmi v hlavní roli.

Poklidný a nerušený život v Domě dětství byl přerušen po čtyřech letech jeho trvání.

2. Založení Domu dětství

Dům dětství v Horním Krnsku vznikl po roce 1918 a sloužil pro sirotky padlých legionářů. V té době někteří pedagogové u nás tvrdili, že zakladatelé Domu dětství se inspirovali u anglického pedagoga dr. Cecila Reddiho, který v příjemné krajině změnil starou zámeckou budovu ve školu, kde se pokusil o výchovu harmonicky rozvinutého člověka.³

O prázdninách 1920 začal zápas o uskutečňování idejí Domu dětství. Ústav byl zpočátku spíše ozdravovnou. Ferdinand Krch často odjížděl do Prahy, aby dohlédl na práci stavitelů. Byla potřeba přístavba koupelen, toalet, dále nová střecha a podlaha, zavedení vody a elektřiny a hlavně komplexní výmalba zámku; všech místností.

Děti pomalu přibývalo a v lednu 1922 se začalo vyučovat ve dvou opravdových třídách.

Ve Výroční zprávě Podpůrného legionářského fondu při MNO z března 1922 čteme tyto zmínky o Domu dětství⁴:

...“Ústav je pokusem o reformu výchovy a sirotčí péče. V tomto ústavě, zařízeném tak, že možno jej uvést jako jediný v republice, umístěno je na 60 většinou úplných sirotků po legionářích.“

...“V zámku zřízena i vlastní škola, vedená ředitelem F. Krchem a učitelem L. Švarcem, kteří při výchově dětí provádějí svůj životní úkol – reformu národního školství.“

...“V ústavě jest t.č. 57 dětí fysicky i duševně alespoň normálních. Celý rok 1921 prováděny byly adaptační práce, takže učitelům bylo zápasiti s velikými obtížemi. Přes to výsledek jejich práce jest obdivuhodný, a bude se jeviti obzvláště roku 1922, kdy vlastně teprve bude učiněn schopným k přebývání.“

Zakladateli Domu dětství byly tyto velké pedagogické osobnosti: Ferdinand Krch, Ladislav Švarc a Ladislav Havránek.

³ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných.*, 1970, str. 49

⁴ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924.* Díl V., str. 933

2.1. Ferdinand Krch

Po absolvování reálného gymnázia vystudoval v roce 1905 práva na Univerzitě Karlově v Praze a o rok později maturoval na učitelském ústavu. Zaměřoval se na studium psychologie dítěte, literatury, umění a nových pedagogických směrů. Celý život zasvětil dětem a měl nezdolnou touhu jim předávat něco nového.

V roce 1911 provedl pedagogický pokus v osadě pro děti vídeňských Dělnických tělocvičných jednot v Meziříčku u Želetavy.⁵ Děti zde pozorovaly život v přírodě, učily se přírodě rozumět a cítit s ní.

Ferdinand Krch jako malý chlapec uměl mnoho českých písní a říkadel, s oblibou vyprávěl pohádky. Tvrdil, že člověk si z dětství odnáší tak silné dojmy, že jej dále formují a ovlivňují značnou část jeho života. V roce 1912 zakládá hudební kroužek pro děti. Lekce hudební výchovy probíhaly následovně: v úvodu byl dětský zpěv, dále poslech hudby, následoval zpěv dospělých nebo hra na hudební nástroj a lekce se uzavírala rytmikou; dětským pohybem při hudbě.⁶ Účelem Ferdinanda Krcha nebylo jen rozvíjení hudebního sluchu a citu dětí, ale také sledování vlivu hudby na dětskou duši.

Kromě této činnosti se Krch věnoval redakční práci, psal články, vydával písňe a říkadla. Publikoval například v časopise *Zájmy všelidské* (1911), v němž se snažil výchovně působit na rodiče dětí, a časopise *Zlatá brána*, který roku 1919 založil.

Z těchto aktivit Ferdinanda Krcha můžeme soudit, že byl citlivý, vnímavý a kreativní člověk, který měl všechny předpoklady pro úspěšnou dráhu pedagoga v české pokusné škole. Po zrušení Domu dětství psal učebnice a knihy pro děti a spolupracoval s Dorostem Československého červeného kříže. Díky své pílí stanul v polovině třicátých let v čele našich učitelů-pokusníků.⁷ A díky Lídě Durdíkové pronikly práce Ferdinanda Krcha a jeho spolupracovníka a přítele Ladislava Havránka do zahraničí, kde se jim dostalo uznání a ocenění.

⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných.*, 1970, str. 51

⁶ Tamtéž, str. 51

⁷ Tamtéž, str. 51

2.2. Ladislav Švarc

V Praze vystudoval učitelský ústav a nejprve působil jako výpomocný učitel na obecných školách. Stejně jako se Ferdinand Krch zabýval hudbou, Ladislav Švarc směřoval k výtvarnému umění a zamýšlel se nad funkcí výtvarné výchovy. Koncem 19.století se vyučovalo kreslení metodou, jež spočívala ve spojování předkreslených teček. Děti vedly čáry od tečky k tečce podle diktátu. Až osnovy z roku 1911 umožňovaly uplatnit kreslířskou tvořivost učitele.⁸ Švarc tehdy působil v Libni a svou třídu vyzdobil reprodukcemi od Josefa Mánesa. Navíc pozval i svého bratra malíře, který přímo před dětmi maloval. Tímto způsobem vzbuzoval Švarc zájem dětí o kreslení a výtvarné umění.

Švarc byl ovlivněn myšlením Tolstého a bez úředního povolení si ve svém bytě vytvořil pokusnou školu, kam děti zval. Sám o tom prohlašoval: „V letech válečných cele jsem zapadl do studia dětské duše a zajímal jsem se zvláště od počátku o spontánní práce výtvarné. Cítil jsem, že dětské ruce, které škola spoutala klidem a nečinností, je nutno uvolnit radostnou prací a hrou, a rozvinout tím mnohou stránku zahálějících duševních schopností.“⁹

V roce 1912 navštívil Švarc Drážďany, kde pod záštitou Mezinárodní federace probíhala výstava volného kreslení. Byly zde vystaveny také výtvarné práce dětí z Prahy a těšily se velkému ohlasu pro svou originalitu (zdobení předmětů, opracovávání dřevěného materiálu, modelování z hlíny, výrobky z papíru). Švarc tvrdí, že „ilustrační kreslení má silný výchovný vliv podmíněný silným citovým prožitkem.“¹⁰

Roku 1918 vydává knihu *Výtvarné projevy dítěte*. V ní popisoval, že cílem není to, aby dítě zvládlo výtvarné techniky nebo mělo velké manuální dovednosti. Nýbrž jde o probuzení a obohacení vnitřního života dětí. Tato práce byla průkopnická a ve své době se setkala s různými přijetími. Někteří učitelé se totiž obávali, že pokud by děti tvořily podle své fantazie a nechaly promlouvat své představy, mohly by být ohroženo postavení učitele a jeho úloha odsunuta stranou. Jiní učitelé chápali Švarcovo dílo jako pokrokové a uvědomovali si, že tento přístup s sebou nese zvýšené nároky na pedagoga a metody jeho práce. Švarcovo pojetí bylo později nazváno „psychologickým kreslením“¹¹ Dalšími z veřejnosti, kteří přijali jeho dílo pozitivně, byli umělci (mezi nimi například bratři Čapkové).

⁸ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných.*, 1970, str. 52

⁹ Tamtéž, str. 52

¹⁰ Tamtéž, str. 52

¹¹ Tamtéž, str. 53

2.3. Ladislav Havránek

V Kutné Hoře vystudoval učitelský ústav a poté působil jako učitel na trojtřídní obecné škole ve Všelísích na Mladoboleslavsku. Havránek jako učitel usiloval o rozvíjení výtvarného a jazykového citění dětí. V roce 1920 spolu se žáky zakládá ve Všelísích Lidovou malírnu. Havránek věřil, že dítě je od narození tvořivé. V malírně děti pracovaly s různými materiály, avšak velkou pozornost věnovaly keramice. Za díla *Náčrtník kresebné výchovy* (1934), *Pětilístek* a *Zlatý klíček* (na dvou posledních dílech spolupracoval s Ferdinandem Krchem) získal velké uznání a díla byla přeložena do francouzského jazyka a doporučena dalším učitelům.

Po skončení první světové války se Ladislav Švarc připojuje k Ferdinandu Krchovi, aby ještě za pomoci Ladislava Havránka založili Dům dětství. Spojovalo je nejen přátelství, ale i láska k dětem, snaha změnit staré pořádky a přijít s něčím novým. Zdá se, že jejich spojení bylo o to silnější, že každý měl takovou zálibu, která je pro děti vhodná, baví je a dokáže rozvíjet jejich osobnost. Bylo to spojení hudby, výtvarného umění a krásy jazyka.

2.4. Ostatní přátelé Domu dětství

V počátcích vzniku Domu dětství bylo mnoho lidí, kteří se zasloužili o jeho rozvoj a dlouhodobě s ním spolupracovali. Mezi ty, kteří radostně pomáhali, patřil první dva roky ředitel kanceláře Podpůrného fondu Legionářského¹². Po stránce zdravotní i sociální ochotně plnil každé přání Ferdinanda Krcha pro rozvoj dětí a jejich prostředí. Bohužel se ale nakonec rozešli v názorech na výchovnou práci a její nové zaměření.

Dalším věrným přítelem dětí a učitelů se stal ústavní lékař MUDr. Josef Veselý¹³, generální ředitel Poraden Našim dětem. Vedl si pečlivě a svědomitě zdravotní listy všech dětí a dále zavedl měsíční zdravotní zprávy z Domu dětství.

Ferdinand Krch smutně vzpomíná na doktora Františka Šmakala¹⁴, ředitele Dorostu Československého Červeného kříže. Byl za druhé světové války i se svou ženou zabit nacisty.

¹² KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 854

¹³ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 854 d

Domu dětství prokázal mnoho dobrodiní tím, že poukazoval ošacení, látky i potraviny z amerických poválečných darů. Také posílal nemocné děti na léčení k moři na Jadran a na prázdninový pobyt do Jasiny do Podkarpatské Rusi.

Jako další dobrý přítel je zmiňován sekční šéf Národního školství z Ministerstva školství a národní osvěty Josef Tůma¹⁵. Byl autorem „Prvouky“. Velmi se zajímal o pokusnou práci, o které vypracoval obsáhlý úřední spis.

Vojtěch Beneš¹⁶ byl známý spisovatel a pedagog, bratr prezidenta Beneše. Do Domu dětství jezdíval se zahraničními hosty a interpretoval jim práci v ústavu. Poté, co bylo oznámeno zrušení Domu dětství, chtěl přenést tuto pokusnou školu na jiné místo, neboť tato zpráva ho velmi zasáhla. Jako zemský školní inspektor nabízel Ferdinandu Krchovi celou školu se třemi třídami. Bohužel to nebylo prostředí, ve kterém by se mohla dále rozvíjet myšlenka a idea Domu dětství.

Hudební výchova byla důležitou složkou ve vzdělávání dětí. Ferdinand Krch spolupracoval se svým přítelem Josefem Křičkou¹⁷, který dětem v ústavu přehrával skladby český skladatelů (Smetany, Dvořáka, Fibicha).

Mezi další přátele jsou zařazeni: Josef Kožíšek (autor slabikářů), Miloš Seifert, Lída Durdíková (z Bakulova ústavu) a mnozí další.¹⁸

¹⁴ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 854 c

¹⁵ Tamtéž, str. 854 c

¹⁶ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 854 f

¹⁷ Tamtéž, str. 854 f

¹⁸ Tamtéž, str. 854 f

3. Výchovné cíle Domu dětství

Úkolem výchovy jest vychovávat i uvolňovat v dítěti všechno krásné a ušlechtilé; jest láskyplné rozvíjení dětských sil a schopností. Pravá výchova vrcholí poznáním sebe sama. Aby dítě poznalo sebe, musí pochopiti život lidí a život přírody, prostředí, v němž žije. Toho mu poskytne život. Život projevuje se činnostmi. Plný život vyžaduje harmonie práce tělesné a duševní.¹⁹

Život dítěte naplňuje od jeho narození hra. Díky ní roste, vyvíjí se a učí novým věcem. Ferdinand Krch se ji snažil co nejvíce pedagogicky využít. Neměl rád třídy, ve kterých byly samé lavice, nazýval je žalářem dětství.²⁰ Děti v nich neměly potřebné prostředí pro svůj růst. Dětské vzdělávání také negativně ovlivňuje časová omezenost předmětů a vypracované osnovy. Neměly by se spojovat předměty v jeden celek, protože jde o navazování, které je umělé.

Důležitá v dětském poznání je bažení dítěte po vědomostech. Je nutné mu proto vytvořit krásný pospolitý život, uvolnit dítěti zábrany ve smyslu poznávání a ocenit jeho primitivní projevy. Od nejuťlejšího dětství je důležité odkazovat dítě na volnost, na nebezpečí vlastní volby, na právo a odpovědnost, které nese za své činy. Dítě se musí naučit při práci pozorovat samo sebe. Tím se tvořivá hra mění v opravdovou práci. A právě v té jsou skryty počátky vzdělávání dětí. Pro vychovatele a učitele tak nastává těžký úkol, aby všechny tyto prameny dětského vývoje sjednotil v jeden silný pramen. Tak bude dětská osobnost sílit a vyvíjet se správným směrem. Podle Ferdinanda Krcha je tvořivá práce tím, co přibližuje dítě k pravému smyslu života.

Děti si musí tělesnou práci zamilovat pro její duchovní hodnotu.²¹ Při pozorování například řemeslných činností mohou vidět nejen postup práce, vznik nástroje nebo čehokoli jiného, ale uvidí také cestu, kterou musí řemeslník při práci ujit. A to nejen ve smyslu řemeslném, ale hlavně ve smyslu duchovním; objevování nových postupů práce předchází námaha, rozmýšlení, konfrontace názorů a postupů, hledání a zkoumání. Ferdinand Krch neuznával předem vypracovaný plán, aby se ho děti držely a postupovaly přesně podle něj. Podle Krcha je důležitý experiment, který dítěti umožní hledat vlastní cestu v situacích, které ho v životě čekají.

¹⁹ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 908

²⁰ Tamtéž, str. 908

²¹ Tamtéž, str. 909

Kromě experimentu se v Domě dětství také dbalo na posilování individuality. Krch jako jedinečný příklad dokládal velké osobnost světových dějin, kterým se nelíbila jednotnost školských programů, kde vzorem žáka bylo dítě bez nejmenší osobitosti. Znovu poukazoval na to, že škola brání volnému pohybu a projevu dětí. Proto děti z Domu dětství chodily na procházky a učily se venku. Objevovaly přírodu jako takovou, začaly chápat jevy v ní, a hlavně se nacházely v přirozeném lidském prostředí.

Vedle přírody a tvůrčí práce se jako další článek výchovy zdůrazňovalo setkávání s lidmi, které děti nepotkávaly jen v ústavu. Tím vším děti dospějí k samostatnému životu v lidské společnosti. Cena výchovy totiž nezáleží na množství vědomostí, tedy na tom, co se dítě učí, důležité je to, že dítě při takovýchto činnostech obrací svou pozornost k životu. Ke všem jeho stránkám, ať veselým či smutným. Důležité je, že je aktivním účastníkem svého života a nejenom přihlížejícím. V tom je příroda, tvůrčí práce schopna mu podat ruku a učinit ho samostatnou osobností. Životní zkušenosti a pozorování životního dění naučí děti citu ke všemu živému a s učitelem získá poznatky vedoucí k vlastnosti, která je jedna z nejdůležitějších v našem životě; ke skromnosti.

Toto nazývá Ferdinand Krch mravní výchovou²². I když on sám byl věřící, odmítal, aby děti měly v ústavu svého učitele náboženství a účastnily se bohoslužeb: ... „Věříme, že srdce nadšené a dojaté přirozenými zázraky, jakými jsou schopny zdravého těla a věčný zákon a pořádek v přírodě, aniž víme, čím a jak se všechno rodí a vyvíjí, postačí vždy člověku, aby se pokořil před prapříčinou všech darů a milostí.“²³

Dítěti se musí dostávat dobrého mravního vzoru, aby se i ono mohlo stát mravně dobrým. Děti mají svého učitele každý den na očích a dobře ho znají. Stejně tak znají i svoje rodiče. více, než si třeba rodiče myslí. Dítě je velmi dobrý pozorovatel životního dění. Proto je nepřípustné, aby se učitel při vyučování přetvařoval. Dítě (a každý z nás) přetvářku dříve či později rozpozná, učitel v jeho očích poklesne a důvěra se začne vytrácet. I když spousta věcí začíná v rodině (pokud dítě má to štěstí, že v rodině vyrůstá), na osobnosti vychovatele a učitele závisí, zda se v dítěti zakoření semínko lidského dobra, které potom vyklíčí. Proto výchova vede také k sebevýchově. A toho si musí být vědom každý aktér vzdělávání; jak učitel, tak žák. Oba jsou zavázáni k tomu, že se spolu učí být dobrým člověkem. Věrnost,

²² KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 911

²³ Tamtéž, str. 911

odhodlanost, síla, čest, smysl pro pořádek, skromnost a další vlastnosti jsou právě tím, co vyklíčí ze zdravého vztahu a upřímného soužití.

S výchovou mravní úzce souvisí výchova tělesná. Na výchovu tělesnou měl Ferdinand Krch stejný pohled jako na výchovu mravní. Děti byly vedeny k výchově těla ke zdraví a kráse – tak se poté mohou rodit dokonalé povahy. To spočívalo v tom, že se učily k úctě k tělu, ke správnému názoru na své tělo, k jeho kráse a pravdě. Je správné mít radost z používání smyslů a ze života. Protože čistota těla, srdce a duše jsou si velmi blízké.

Hlavními body tělesné výchovy podle Krcha byly: návrat k přírodě, kult přírodních živlů, čistota, čistý vzduch, mytí, koupání, sprchování, světlo, slunce, rozumné otužování, prostý a účelný oděv, vhodná a dostatečná strava. Nelíbilo se mu „sedavé“ vyučování. Nahrazoval ho přirozeným dětským pohybem ve volné přírodě. Jako náčiní si vybral to, co mu příroda poskytla: děti běhaly po stráních, příkopech, přeskakovaly potoky, lezly po stromech, na povaleném stromě se učily držet rovnováhu, tvořily si skalky, hrály si na písku, na břehu vody... Využívaly přirozené překážky a úkoly v přírodě. Denně chodily na vycházky, pomalu cestovaly, učily se zálesáctví a skautským dovednostem. Provozovaly zdravé sporty – sáňkovaly, bruslily, plavaly, běhaly. Tělesnou práci děti zastávaly doma i venku – pracovaly na svých polích a zahrádkách. Děti se touto přirozenou prací vychovávaly k sebekázi a samostatnosti. Nebyly vysilovány mechanickou nebo namáhavou prací.

Protože každé dítě má v sobě rytmus, byla tělesná výchova spjata s výchovou rytmickou, dětským tancem a rytmikou. Takto se využívaly přirozené dětské pohybové projevy.

3.1. Výchovné prostředí

Všechny tyto ideje ve výchovném programu Domu dětství znamenaly jen touhu po krásnou praxi. Nejtěžší bylo vybrat správné prostředí pro jejich postupné plnění. Tvořivost potřebuje izolovat od všech rušivých a nepříjemných vlivů, klid. Ferdinand Krch potřeboval takové místo pro svou pokusnou školu, aby v něm mohl s dětmi tvořit nový svět.

Výchovné prostředí ústavu bylo pomyslně rozděleno na 3 místa, na kterých se odehrával život dětí a učitelů. Prvním byla příroda – přírodní scéna. Okolí Domu dětství tvořila krásná zahrada v rozlehlém parku, palouky, vysoké jehličnaté a listnaté stromy, různá zákoutí a malé vesničky tvořené domečky z beden, které postavily děti. Zahradu byla plná keřů, barevných květin a zvířat, která občas do zahrad zavítají.

Dalším neopomenutelným místem, byl interiér budovy. Všechny pokoje, jež byly velmi světlé a sály, ve kterých se odehrával rušný život, se lišily svou náladou a duchem. Středobodem byla velká třída, ve které učil Ferdinand Krch. Tady zněly rozmluvy, pohádky, říkanky, slohy, zpěvy a divadelní repliky dětí.

Třetí součástí byl svět jako takový. Se všemi proměnami, které ho činí výjimečným a ze kterého se nepřestáváme učit. Učily se z něj i děti tím nejpřirozenějším způsobem; na vycházkách pozorovaly dění kolem sebe. Na vzdálenějších cestách a zájezdech se setkávaly s dalšími a novými lidmi a zážitky. Děti se dozvídaly nejen o krásách světa a života, učily se i o povinnostech, jak si vzájemně pomáhat. A také se učily co je to rodina. Z rodiny pocházely a dalším úkolem Domu dětství a hlavně Ferdinanda Krcha byl ten, aby jednou ve světě rodiny zase obstály.

Pojem dobrého výchovného prostředí má svá pravidla, která se v ústavu dodržovala. Děti byly sirotci, proto se dbalo na to, aby je nerušil vliv rodičů. Déle bylo nutné obejít se bez zasahování církve. Vychovatelé a učitelé zaujali místo rodičů dětí a proto měli právo rozhodovat o jejich náboženské výchově.

Výchovné zásady byly jednotné a důsledné. Každý věděl, kam až může a měl pevně stanovené hranice. Stále se pracovalo na vymýcení špatných příkladů. A když se nějaký objevil, neprodleně se odstranil, aby se ho děti nesnažily napodobit. Dítě musí mít jistotu toho, co je dovolené a co není. Nejhorším důsledkem je rozpor v názorech dospělých, kteří promlouvají k dítěti.

Někdy také působil rušivě příchod nového dítěte. I když si časem na nový kolektiv zvyklo a děti ho přijaly. Jednalo se o to, že se u nového dítěte napravovaly špatné návyky. Ať se týkaly hygieny, pořádku, čistoty nebo neslušného mluvního projevu. Těchto projevů ale bylo málo, protože do ústavu nejčastěji přicházely děti nemocné a oslabené první světovou válkou.

Učitelé si uvědomovali, že idea a myšlenka se nejlépe udrží v malém kolektivu, který budou chránit před nepříznivými vlivy okolního prostředí. S kolika lidmi se dítě kromě své rodiny stýká? Během života se setkává s dalšími lidmi a tím roste nebezpečí špatných návyků, příkladů a kamarádů. Toto nebezpečí se ale ovšem může skrývat i v rodičích samotných.

Hlavní, co bylo předáváno dětem, bylo vědomí, že je důležité a zároveň dobré žít v míru a lásce ke všem. Ochraňovat rostliny, zvířata a sebe sama je těžký úkol, je k němu zapotřebí upřímnosti, kterou učitelé vůči dětem rádi projevili.

Láska vychovatele k dětem není ve vnějších projevech. Kolikrát pohladíme dítě a ani si to neuvědomíme. Objímání a mazlení je samozřejmostí speciálně u malých dětí. Láska učitelova skýtá pozornou péči o jejich zdraví a duševní pohodu a zdokonalování. S nadějí, že tato nelehká práce jednoho dne přinese ovoce.

Láska ovšem není myslitelná bez vzájemné úcty, která nutně musí být oboustranná. Stejným dílem se na ní podílí učitel (vychovatel) a žák. I žáci mezi sebou spolu musí umět vyjít.

4. Den v Domě dětství

Denní rozvrh práce, výchova, vzdělávání a hry začínaly probuzením dítěte, pokračovaly celým dětským dnem a končily usnutím.

V létě děti vstávaly v 6 hodin ráno. Spaly při otevřených oknech, pokud to počasí dovolilo. Budila je vychovatelka. Nejprve vzbudila děvčata, poté chlapce. Ranní hygiena v umývárně se konala spíše pro osvěžení, děti se důkladně myly a čistily si zuby večer před spaním. Nejmenším dětem pomáhá vychovatelka se stláním postelí, při mytí a s oblékáním. Po ranní hygieně si totiž děti jdou sami ustlat postele. Se vším jsou děti hotovy do 7 hodiny ranní.

Následuje snídane, která se odehrává v krásné, útulné, dřevem obložené jídelně. Děti často snídaly žitnou kávu a chléb, rohlíky měly jen v neděli. U každého stolu byla stanovená služba, která sama obsluhovala. Tento úkol zastávala nejstarší děvčata. Po krátké snídani hospodyňky sklídily ze stolu, uklidily, zametly a umyly hrníčky od kávy.

Po snídani (většinou kolem 7.30) začíná úklid budovy. Děti byly trpělivě a s láskou vychovávány k tomu, aby ústav udržovaly v čistotě a pořádku. Byl zřízen po vzoru chudých domácností z toho důvodu, aby i ty nejmenší děti stačily na práci sami. Děti k tomuto úkonu vedli vychovatelé tím způsobem, že je nejdříve nechali dívat se, jak se taková práce dělá. Pak ji zkoušely provádět sami a podle rad vychovatelů se zlepšovaly. Musel se ovšem důkladně ohlídat režim, protože děti mají sklon k nestálosti a nedbalosti. Nad dětmi dlel dozor, aby nepolevilo a vždy dotáhlo práci do konce. Dozor ovšem nebyl káravý, aby se děti neodradily. Byl veselý, trpělivý a povzbudivý. Ferdinand Krch a jeho spolupracovníci dbali na čistotu v ústavu. Byla pro ně nejlevnější a nejkrásnější výzdobou. A také si uvědomovali význam čistoty ze zdravotního hlediska.

Po úklidu se děti převlékly do hezkých šatů a byly připraveny ve třídách.

V Domě dětství byly dvě třídy:

1. Nižší – pro děti od 6 do 10 let, kde vyučoval Ladislav Švarc
2. Vyšší – pro děti od 10 do 14 let, kde vyučoval Ferdinand Krch²⁴

Ve třídě Ferdinanda Krcha bylo útulno a světlo sem pronikalo třemi velkými okny s výhledem do starého parku.

²⁴ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl I., str. 11

Na začátku každého vyučovacího dne byl úvod, který trval 15 – 30 minut. Učitel děti motivoval k práci. Snažil se navodit příjemnou atmosféru ke vzdělávání například tím, že jim přečetl krátkou povídku, ve které děti hledaly mravní vzor nebo životní příklad. Také si s dětmi povídal o tom, co zažily minulý den. Co se jim líbilo a co ne.

Venda Bednářů: „*Všichni už odešli od babičky Pavlíkové, já tam zůstal, seděl jsem u babičky, venku tak krásně padal sníh. Babička povídala: „No, když je tak smutno, tak budu zpívat.“ A zpívala tak hezky, jako malé dítě, takovým vysokým hláskem.*“²⁵

Takzvaný Gammův návrh²⁶, aby učitel s dětmi denně četl zajímavosti z novin, se neujal. Děti si přirozeně našly vlastní témata, o kterých chtěly s učitelem hovořit. Týkaly se jejich nejbližších, ptaly se na život kolem nich, na známé lidi a zvířata, na obrázky z přírody.

Po úvodu následovalo trivium. Děti procvičovaly počítání – jako první byla matematika. Opakovalo se to, co už děti znaly a tempo bylo ostré. Ferdinand Krch měl matematiku rád a tak dával dětem žertovné příklady a hádanky. Společně s počítáním děti v této části hodiny procvičovaly i měřičtví a rýsování. To bylo u dětí velmi oblíbené, protože si při této příležitosti vyráběly slepované zábavné předměty: hrací pole pro deskovou hru, škatulku, perníkovou chaloupku, portál loutkového divadla, japonský lampion s barevnými hedvábnými papíry místo skla, hlavolamy, stolní hodiny, kolébky, sánky pro loutky. Bylo toho mnoho. Po uplynutí 45 minut následovala změna a děti se věnovaly mateřskému jazyku. Ferdinand Krch velmi dbal na mluvený projev; na jeho čistotu, správné skloňování koncovek a vyjadřování dětí. Děti měly k dispozici různá cvičení: písemná, mluvnická, slohová a dramatizaci. Nejdůležitější ovšem bylo stále cvičení – obyčejné rozhovory dětí s učitelem a mezi sebou navzájem.

Po jedenácté hodině odcházely děti na svačinu a po jejich návratu už školní povinnosti vyplňovalo milé a zábavné vyprávění a rozhovory o příjemných věcech. Následovaly reálie: astronomie, geologie, mineralogie, botanika, zoologie, chemie, fyzika, zeměpis a dějepis. Toto už Ferdinand Krch neřadí do školního vyučování, také z toho nikdy děti nezkoušel.

²⁵ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 451

²⁶ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl I., str. 12

Děti se sami zapojovaly do rozhovorů a říkaly si, co už věděly. K těmto tématům sloužila dobře vybavená ústavní knihovna. Děti v knihách hledaly odpovědi na svoje otázky a tyto situace byly často využívány k samostudiu, protože samostatným vyhledáváním informací, jejich tříděním a interpretací byly děti vedeny k vlastním samostatnému studiu.

Poslední hodinou bylo písemnictví. Sem byla zařazena česká literatura a z ní vybraná díla, deklamace, hovory o knihách a jejich autorech. Byli samozřejmě takoví autoři, kterým se dostávalo více pozornosti; například Němcové, Jiráskovi, Erbenovi, Nerudovi a jiným.

Dvakrát týdně probíhalo vyučování dvou hodin výtvarné výchovy, kterou v Krchově třídě učili jak Švarc, tak Havránek.

A tímto předmětem končila škola, která trvala jen tři a půl hodiny denně.

Ve 13 hodin se v Domě dětství zvonilo k obědu. Ještě před ním ale proběhlo polední cvičení; chlapci závodili a dívky tančily. Krátce po třinácté hodině začala služba u každého stolu připravovat vše potřebné k obědu. Děti si umyly ruce a pod dozorem vstoupily do jídelny. Musely se chovat slušně, ukázněně a tiše. Hospodyňky přinášely jídla na talířích (ty jim podávala kuchařka z okna do kuchyně) a obsluhovaly ostatní děti. Poté, co všechny děti dojedly, služba odnesla talíře a na stůl dala ubrus a květiny. Tato výchova ke slušnosti, k potlačování sobectví, ke vzájemné spolupráci a sociálními citění byla velmi důležitou výchovnou složkou.

Odpoledne se děti věnovaly převážně tělesné výchově a zábavě. Neměly ani žádné úkoly – všemu se naučily dopoledne ve škole.

Mezi 14. a 15. Hodinou byly děti ve skupinách sami, jen se svým učitelem nebo vychovatelkou. Čas spolu trávili na vycházkách v nejbližším okolí a po návratu si povídaly s ostatními dětmi o tom, co viděly a zažily. Pokud nebyly venku na procházce, zůstávaly děti v parku a sportovaly. Byly to hlavně větší děti. Ty menší po obědě odpočívaly v pokojích.

Odpolední svačina v ústavu nebyla (s výjimkou neděle), protože večere se konala v 17.30. pokud byly děti na delší vycházce, braly si jídlo s sebou. V létě to bylo hlavně ovoce, v zimě si nosily bylinkový čaj se šťávou. Po návratu z procházky si všechny děti čistily boty.

Po skončení práce následovaly až do večere rukodělné hodiny. Děti pracovaly se dřevem, papírem a hlinou v dílně. Děvčata pletla, háčkovala, vyšívala, prala a žehlila. Také se vařilo a pokud někdo ráno nestihl uklidit, tak jak bylo v programu, mohl to dodělat v tento čas. Děti se

věnovaly také hudbě; hrály na klavír, zpívaly a podle nálady a potřeby se zařazovala rytmika. Některé děti v tyto chvíle psaly dopisy, četly si a bavily se svými oblíbenými činnostmi.

Před večeří následoval rituál podobný tomu před obědem. Děti si umyly ruce a hospodyňky nosily na stoly talíře s jídlem.

Pak měly děti za úkol si zatopit v umývárně, to pro ně bylo velmi náročné, ale se vzájemnou pomocí sebe samých i vychovatelů vše zvládly. Čistila se kamna, vynášel popel, nosilo uhlí a dříví ze sklepa. Děti štípaly třísky a nezapomínaly přikládat do ohně. I v této činnosti děti udržovaly pořádek a uklízely po sobě.

Po 20.hodině večerní nastával program u dětí oblíbený. Byla to večerní zábava. Ferdinand Krch vyzbrojoval, že převážně podvečerní a večerní chvíle, kdy děti trávily čas s vychovateli, je nejvíce spojuje a sblížuje. Všechny děti se společně setkaly ve velké třídě, které se měnila podle potřeby programu, který byl na večer zvolen. Třída se proměnila například na klubovnu, koncertní nebo divadelní sál.

Snad ještě více oblíbené byly černé hodinky. Ty byly pro děti i učitele něčím naprosto jiným a všichni s rozechvěním vnímali změněnou atmosféru a melancholičtější náladu, která v místnosti vládla. Děti se v těchto chvílích častěji svěřovaly a mluvily o svých snech. Tenhdy se stávaly nejupřímnějšími.

Některé večery byly věnovány hudbě, jiné přednáškám nebo promítání diapozitivů. Plánovaly se procházky a výlety, děti připravovaly kulisy na divadlo. Zde vyplouvala na povrch dětská představivost a fantazie. Děti si sdělovaly nápady a myšlenky, hledaly odpovědi na otázky pod rukama jim vznikaly úžasné výjevy.

Po 19.30 se začaly nejmenší děti ubírat do postelí. Večerní mytí bylo důkladné; používala se teplá voda, ve které stály děti po pás, jiné se koupaly ve vanách celé. Nejdříve se umyly malé děti, po nich větší. Ty kolem 20.30 odcházely jako poslední. I při večerní hygieně si děti pomáhaly. Velká děvčata pomáhala malým dětem s umýváním. Poté děti v dlouhých košílkách daly panu Krchovi dobrou noc a odešly do pokojů. V ložnicích bylo zakázáno mluvit. Ve 21 hodin bylo v Domě dětství ticho.

V tento čas, kdy děti spaly, nastala pro Ferdinanda Krcha nejdůležitější chvíle v jeho výchovné práci. Měl čas si srovnat, co se v ten den událo a vyvodit z toho závěry. Některé věci si poznamenal do zápisníku a později do deníku. Nejenže se připravoval na další den, na vyučování a celý program, ale vyřizoval také administrativu. Vyřizoval úřední dopisy, často

ty, které přišly z Podpůrného fondu legionářského. Často pro něj tato práce byla nepříjemná, protože musel důkladně promýšlet řešení domácích těžkostí, které se týkaly personálu a odstraňování všelijakých závad.

V Domě dětství měly dny v týdny podobný program. Lišily se jen neděle a svátky. To mohly děti vstávat o půl hodiny později než ve všední dny. Pořadí prací se tedy také posunulo. Neděle se svátečně slavila a všichni byli svátečně oblečení.

Dopoledne začínalo nedělním čtením, které trvalo od 10.00 asi hodinu. Tuto nedělní školu měly děti moc rády, když si v pěkném oblečení všechny spolu sedly a zpívaly.

Oběd byl o hodinu dříve, protože personál v kuchyni (kuchařka a pomocnice) měly až do rána druhého dne. Děti po obědě myly nádobí a pokračovaly v přípravách na odpolední program.

Mezi 14. a 17. hodinou byla vždy besídka, která se těšila velké oblibě převážně v zimě. V létě bývala v parku buď dětská slavnost, na kterou si děti připravily veselý a zábavný program, do kterého často zahrnuly i překvapení. Místo dětské slavnosti děti mohly hrát také divadlo (to se odehrávalo na zahradě) nebo vystoupily s tanci a sborovým zpěvem. Některé si vybraly zábavný program, v němž ostatním předváděly například kouzelnické umění. Pokud se žádný dětský program nekonal, byl pro děti vždy připraven koncert, na kterém slyšely klavír nebo housle. Děti se seznámily se skladbami Dvořáka, Fibichy, Suka, Nováka a i řadou skladeb zahraničních skladatelů.

Program měl přestávku, během které se děti nasvačily a po jeho skončení se navečeřely. Jídlo děti připravovaly vždy sami. Po večeři umyly nádobí a uklidily kuchyň.

Největší radost ale dětem přinášely delší výlety. Podnikaly vycházky jako skauti, jezdily na koncerty, navštěvovaly divadla.

Venda: *Byli jsme na stráni a pak jsme šli dolů na silnici. Tomíkovi a Frantíkovi bylo zima, tak jsme si šli hrát na vodníka. A pak jsme si zastavovali malé potůčky.*²⁷

Běta Tenkrátová: *Viděli jsme moc hezké věci. Byli jsme u malého potůčku a tak krásně si povídal a hrál. Stála tam taková vrba a někdo ji tak necitelně ořezal, že nás jí bylo líto. Potom jsme odešli a když jsme byli na stráni, pozorovali jsme mraky na obloze. Byl tam lev, kostel, oheň, děti, kůň a tak krásné hory plné sněhu. Pak jsme si hráli a schovávali jsme Mirku (loutka). Dneska mě nikdo nezlobil. Chtěli bychom každý den tak chodit na procházky. Nazdar!*²⁸

²⁷ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 263

²⁸ Tamtéž, str. 263 – 264

5. Vyučování

Předností a výhodou v Domě dětství bylo, že výchova citová, rozumová, mravní a náboženská byla jednotná. Dětem se tedy nepředkládala dvojí pravda, nebyly zde v rozporu věda a víra. Děti si tedy mohly utvořit jednotný a ucelený názor, který podle svých potřeb doplňovaly otázkami, se kterými se obraceli na své učitele. Zejména u větších dětí se projevovalo, že si váží učitelovy odpovědi. Věděli, že učitel je rovná osobnost, která před jejich otázkami neuhne a odpoví podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. To odkazuje na vztah mezi učitelem a žákem založený na pevných základech. Ale i v těchto případech je možné, že se děti zarazí učitelovou nepřipraveností a neznalostí.

Pokud se děti ptaly na otázku, která souvisela s probíranou látkou, hledali všichni odpověď hned. Ve slovníků, atlase, knize (pro menší děti nejlépe obrázkové). Protože když děti projeví zájem tady a teď a dostanou obratem odpověď, kterou pomohou sami nalézt, informace jim utkví v paměti snáz. Tento proces vede k samoučení.

Měřítkem dětské inteligence označuje Ferdinand Krch pozornost²⁹. Ověřil si, že pokud mluví k dětem, které dosud neznal, je nejinteligentnější to dítě, které ho dovede nejdéle sledovat. Pozorně se na tento problém zaměřil a mohl lépe kontrolovat svou třídu při vyučování. Poznal, kdy žáky látka zaujala a kdy byli naopak unaveni.

Pozornost je nutné pěstovat. Aby mohly děti svou pozornost posilovat, je na místě jim předkládat věci poutavé, zajímavé a jasné. V nesrozumitelných výkladech se nesnadno zorientují a mohou ztratit zájem. Je dobré děti udivovat a lákat. Jsou rády aktivní, proto je dobré jim nabídnout věc, na které si procvičí schopnosti myslet, vytvářet nebo se pohybovat. Protože děti pohyb milují a jsou při něm při poznávání nových věcí klidnější.

V Domě dětství se k tomu osvědčovala forma volné besedy. Učitel vykládal látku nebo vyprávěl příběh a děti ho doplňovaly. Sdělovaly si zkušenosti a zážitky. Učily se vzájemně si naslouchat a formulovat své sdělení. Je zajímavé, že děti se při dotazech nehlásily. Protože si na tento systém děti navykly, chovaly se disciplinovaně.

Rozsah učiva v ústavu byl jako na veřejných školách. Byl stejný i rozsah látky. Svoboda Domu dětství se projevovala tím, co všechno učitelé byli schopni do osnov a svých výkladů

²⁹ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl III., str. 460

přidat. A přidávat se dalo, jelikož celý den byl vlastně vyplněn školou a děti nepřestávaly být zvědavé. Příležitosti k hravému zaměstnání, tvoření a zábavě se vyskytovaly.

Život musí mít svůj řád a rytmus, aby mu nic nechybělo a harmonicky plynul. Děti měly stanovený rozvrh, ale byl poupravený – volný, sice minimální, ale pevně platný. Vyučovalo se dvakrát $\frac{3}{4}$ hodiny trivie denně. Ostatní páce byla už pohyblivá a volná.

Učební osnovy byly také zredukované, někde rozšířené a jinde zcela nové. Osnovou ústavu byly potřeby a zájmy. Učitelé nechťeli děti učit to, co nikdy nebudou potřebovat. Je tolik věcí, které potřebujeme a ve výchově obsaženy nejsou.

Školní učebnice se nepoužívaly. Podle programu ústavu nestačily dětské potřebě, nemluvily jejich jazykem, ale strojeným, cizím a nejasným. Děti mívají zvědavé otázky, které často nejsou v učebnicích zodpovězeny. Dále se nevyrovná dětské fantazii a průbojnosti, jednoduchosti myšlení. Dětem podle učitelů stačí jasný a srozumitelný výklad nebo vyprávění, jehož pokračování děti naleznou v literatuře, kterou jim učitel doporučí. Literatura se liší podle věku dítěte, ale i přesto by měly mít takovéto knihy jedno společné: srozumitelnost. Ilustrovaná literatura je zábavná a poučná zároveň. Avšak všechny knihy nedokážou nahradit to, co měly děti v Domě dětství neustále před sebou a z čeho nepřetržitě čerpaly – přírodu. Ta je učila vlastní zkušeností vše prožívat a kreativně myslet.

Mít pokusnou školu znamenalo volnost jen ve výběru, formách a zábavnosti podání látky. Ferdinand Krch měl nejraději krátké a jasné lekce, v živém tempu a veselé náladě.

Tento ústav byl tedy bez učebnic a čítanek. A tenké se v něm neznámkovalo a děti nedostávaly vysvědčení. Pro učitele bylo nemyslitelné, aby si děti pokládaly sami sobě otázky typu: Mám mu napovědět? Můžu to opsat? Co když budu vyvolán a nebudu umět? A co když dostanu špatnou známku? Takovéto věci se zde nemohly stávat. A proto děti tak rády chodily do školy a v Domě se jim líbilo. Učitelé si děti nevybírali. Byli jim přidělovány a posílány z kanceláře Podpůrného fondu legionářského.

Dům dětství byl na dobrém strategickém místě; k dětem se nedostaly žádné rušivé vlivy z domova nebo z ulice. Odbýval se zde život sirotek na venkově. V této volnosti má pedagog dostatek času se dětem věnovat a přibližovat jim poznání.

Ve vyučování se uplatňovala také hygiena. Zde byla vyřešena zkrácenou (dopolední) dobou vyučování. V práci se dělaly přestávky, které vyplňoval volný pohyb dětí. Ráno, poledne a celý odpolední program se nesly v duchu tělesných cviků.

5.1. V Domě dětství probíhalo vyučování těchto předmětů:

Vyučování jazykové

Vyjadřování se slovem je předmět sám pro sebe. Ve škole se mu velké pozornosti příliš nedostávalo, bylo spíše v ústraní. Používalo se jen tehdy, bylo-li dítě vyvoláno nebo mělo předčítat úryvek z knihy. Jazykové učení nemělo svůj základ v obyčejné lidské potřebě se vyjadřovat. Proto se slovní vyjadřování dětí projevovalo tak, že v čím vyšší třídě dítě bylo, tím menší mělo schopnost plynulé spontánní mluvy.

Mluva se stává plnější a plynulejší u dětí, které jsou zaujaty prací, protože jejich činnost je stále pod drobnohledem kontroly a vnější okolnosti ji zdokonalují (ať jsou to názory učitele nebo spolužáků). Znovu je zde nalezen odkaz na tvořivou práci dětí. Mluvení, čtení a psaní nemohou být oddělené předměty. Čtení a psaní do mluvení tak, jako člověk do přírody. Mluvení vytváří přirozené prostředí pro náš psaný projev a naopak. Stejně tak se účastní lidského života a přírody.

Děti v prvním ročníku Domu dětství se neučili ani číst, ani psát. Přednost byla dána zájmu o knihu, protože onen zájem nejlépe překoná překážky mechanického čtení. A zájem dítěte o knihu a její listování nezačíná ten den, kdy dítě poprvé vstoupí do školní třídy. V ústavní knihovně měly děti velký výběr knih. Velkou váhu mělo učitelovo předčítání větších uměleckých celků dětem. Hodnota a smysl knihy se ještě více promítne v nutkání k písemnému projevu. Děti si mohly také všechny své slohové pokusy a ilustrace upravit jako knížky. Knihařství a veškerá práce s ním související obohatila jejich úsilí.

Zlepšování ústního a písemného projevu začínalo u nejjednodušších a základních činností v ústavu. Děti se dorozumívaly během denního života, při pracích, obstarávání životních potřeb. Psaly si dopisy. To vše vedlo ke zdokonalování schopnosti dorozumívat se slovem a písmem. Do dětského světa a života patří hry a zábavy. Děti se pokoušely o vlastní divadlo s maňásky i loutkami. Ony samy dramatizovaly hry ve třídách, na pokojích i venku na zahradě. Komunikační schopnosti se rozvíjely na besídkách a slavnostech, které se v ústavu pořádaly.

Výtvarné vzdělání

Děti malovaly výjevy ze života a dostávaly prostor k projevení vlastní fantazie například při tvorbě kulís na divadelní představení. Také si vymalovaly chaloupky, které si postavily z velikých dřevěných beden.

Psaní

Vzdělání hudební

Děti se učily zpívat jednoduché lidové písně. Zpívaly všechny dohromady a vytvářely sbory. Také se pokoušely o vícehlasé písně, to už ovšem byly dirigovány. K doprovázení písní se užívalo klavíru nebo houslí. Stejně jako výtvarné vzdělání i vzdělání hudební rozvíjelo estetické cítění dětí.

Počty

Počítat se děti neučily v samostatném předmětu. Opět se probíralo jako složka společenského života. Nejmenší děti se učí počítat při hře – v ní si děti nejlépe procvičí početní operace. Nejlépe si zapamatují z těch her, které si sami vymyslí. To poté povede k nejlepším výsledkům. U větších dětí cvičení počítání probíhalo tak, že se přiklánělo k potřebám života v ústavu. Děti měřily, vážily, počítaly účty a výdaje ústavu, staraly se o práci na poli, na zahradě, v lese. Matematika je provázela na každém kroku a přirozené prostředí s účastí dětí na chodu ústavu jim dávala stále další a nové příležitosti k procvičování počítání. Jako doplnění k tomuto praktickému a přirozenému přístupu sloužily výklady k ucelení, doplnění poznatků a shrnutí.

Měřičtví

Měřičtví souvisí s pracemi dětí stejně jako počítání. Spolu s rýsováním je nezbytnou přípravou při práci například se dřevem. Starší chlapci vyráběli ze dřeva užitkové předměty. V lese, na poli a na zahradě je sousta příležitostí k praktickému využití tohoto předmětu.

Věcné učení a vlastivěda

Pokud máme dokonale poznat prostředí, ve kterém žijeme, je k tomu nezbytné pozorování přírody a ruční práce, které souvisí s experimenty. Doku jsou děti menší, dostává se jim spíše výkladu (například o pěstování rostlin, krmení a ošetřování zvířat). Velmi důležitá je jejich přímá účast a aktivita na činnostech. Proto se děti sami v zimě krmily ptáčky, pracovaly na

zahradě a pozemcích, vařily. To jsou příležitosti, kdy jim vychovatel může pomoci s objevováním a zároveň je nechat objevovat přirozený svět. Tím, že děti každý den pozorují přírodu a dění kolem sebe, se učí přírodu milovat, chránit ji a pomáhat. Všechny poznatky děti získaly prakticky.

Aby děti pochopily přítomnost, bylo v ústavu důležité povídání o minulosti. Učily se kulturní a české dějiny. Spíše než na poznatky samotné se učitel snaží působit na dětské srdce, protože nejde o počet faktů, které si dítě zapamatuje, ale jde o smysl lidského života. Abychom si vážili toho, co máme, musíme znát historii nejen lidské práce.

Ruční práce

Malé dítě má spoustu zájmů a chuť objevovat nepoznané. Přesto však se postupem času, i když je ještě malé, začne profilovat a tíhnout k méně zálibám, až z ní nakonec některou vybere a bude se jí věnovat nejvíce. V ústavu se děti věnovaly takovýmto koníčkům: výroba hraček, perníkářství, pořizování vlastních knihovniček, příprava na slavnosti a besídky. Byly zaujaté s touhou pokračovat v práci. To byla pro ně hybná síla. Například při pečení perníčků se opět projeví tvůrčí práce. Děti si sami spočítaly peníze na suroviny, které si sami obstaraly a nakoupily, v kuchyni si navázily koření a zadělaly těsto, které si mezi sebou rozdělily. Tak dostal každý svůj díl a společně pracovaly. Nejen, že si u toho určitě užily spoustu zábavy, ale nenuceně se učily novým věcem. V přirozeném prostředí pod dohledem dobrého učitele.

Tento příklad jednoznačně dokazuje, že jediné tam, kde je středem tvůrčí práce, je výchova přirozená.

6. Život v přírodě

Ve svém Deníku píše Ferdinand Krch o přírodě jako vychovatelce toto:

„Nejnapínavější, nejčtenější a nejmilejší, stále otevřenou knihou a učebnicí byla našim dětem příroda, s níž žily v našem parku a všem kolem v důvěrném denním styku. Není možno ubránit se jejímu vlivu a požehnání, jsme-li denně v jejím náručí a je-li její tvář tak vznešená, ničím nezneuctěná, jako byla u nás. Naše děti dívají se v okouzlení tak dlouho a často do modrého blankytu, na hru bílých obláčků, na čarokrásné sluneční západy jako na divadlo, na noční hvězdnou oblohu v omámení naslouchají v osamocení šepotům i bouřím velikánů, tajemným zvukům a písním, jimž by tak rády rozuměly; v úžasu pozorují nesčíslné odstíny barev, tvary, pohyby, a cítí svou nepatrnost a nevědomost uprostřed všech těch zázraků. Všechno kolem žije, raduje se za života, touží po něm, miluje ho, i nás to strhuje a štěstím naplňuje.“³⁰

Příroda sehrála v programu Domu dětství jednu z nejzásadnějších rolí. Z její přirozenosti lze čerpat neutuchávající inspiraci a rady. Toho si byli učitelé v ústavu vědomi a zařídili vyučování podle toho.

Příroda je velkou mnohostrannou vychovatelkou a učitelkou. Jenom v ní máme naprostou volnost pohybu, který je pro dítě určující, užitečný a životně potřebný. Veškeré lezení, skákání a cvičení se provozovalo v ústavu venku na zahradě, v parku, pokud to počasí umožnilo. Venku mohou děti vše nejenom vidět, nýbrž i vzít do rukou, podrobněji to prozkoumat a cvičit své smysly. Učí se pohyby, tvary, barvy a každou součást živé i neživé přírody.

Ferdinand Krch byl přesvědčen, že příroda nás neučí poznávat jenom naše tělo a okolí, ale že nás učí i myslet a tvořit. Neustále nám klade otázky a nutí nás na ně odpovídat, probouzí naši zvědavost. Také nás učí cítit a spoluprožívat dění v ní. Z toho důvodu děti pracovaly na poli, na zahradě, kde pěstovaly květiny, zeleninu a ovoce. Znovu to přinášelo prostor pro experiment a různé projekty. Děti za svou práci byly odměněny.

³⁰ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str.232

6.1. Rytmika a divadlo v přírodě

Dům dětství si nemohl z důvodu poměrů dovolit náročné hudební nástroje, přestože se zde odehrávaly koncerty, a tak se Ferdinand Krch uchýlil a vrátil k přirozeným, lidovým, každému dostupným formám dětské rytmiky. Základem byly lidové dětské tance, pohybové hry se zpěvem, říkadla a rytmické pohyby. Tím pádem se místo umělé hudební improvizace ukazuje čistý dětský zpěv a hudba přírody.

Rytmika v Domě dětství měla dvě období:

1. Období umělé rytmiky s hudbou
2. Období přírodní, přirozené dětské rytmiky s vlastními dostupnými doprovody, její tvořivé pokračování a hledání nových výrazů³¹

Do ústavu dojížděl každou neděli během jednoho roku již zmíněný skladatel Křička a uspořádal celkem 29 lekcí, kterých se účastnilo 12 až 15 dětí různých věkových skupin. Každá lekce začínala pohybem, písněmi, hrami a tanečky.

Lekce se skládala ze 3 oddílů³²:

1. Zpěv: pro tuto část se připravovaly jednohlasé písně vhodné pro přidání pohybu, hry, tanečky. Vícehlasý sborový zpěv vedl sám Ferdinand Krch. Zpívalo se denně, hlavně večer.
2. Rytmika: zejména při improvizované hudbě
3. Hudba k poslechu

Mezi cviky a formy dětské rytmiky patřilo: chodit při hudbě s měnícím tempem, rozeznávat takt dvoučtvrteční, tříčtvrteční a čtyřčtvrteční. Během chůze děti tleskaly, dupaly, taktovaly. Dále písně a různé hudební motivy vyjadřovaly poklusem, během. Všechny tyto výjevy se hned proměňovaly do her a scének. Písně byly doprovázeny zejména na housle.

Tato cvičení se také odehrávala venku v přírodě. Tam byl pro dětskou tvořivost a fantazii daleko větší prostor. Dospělo to tak daleko, že děti skládaly vlastní písně a dramatizovaly ty, které již znaly.

³¹ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 391

³² Tamtéž, str. 392

Jen krůček scházel k tvoření živých soch a stínových obrazů³³. Tyto obrazy vznikaly z vlastní dětské inspirace, učitelé do nich vůbec nezasahovali. Na pilířích u schodů v zámeckém parku si děti v podvečer dělávaly sochy. Možná to bylo proto, že za soumraku se tolik nestyděly. Na nedaleké vyvýšené kamenné vyhlídce děti vytvářely stínové obrázky. Na zídce si stouplo buď jedno dítě, nebo obrázek tvořily ve dvojicích. Děti navzájem pozorovaly obrysy svých postav, jak se ostře odrážely a rozvíjely své estetické citění. V těchto chvílích se poznává dětské nitro a jeho citové hloubky, které jindy dítě pečlivě skrývá. Jistě patří mezi nejvzácnější okamžiky života vůbec a kdo je jednou zachytí, nezapomene.

Mezi další projekty, na kterých se děti v ústavu podílely, se řadí i dětské chaloupky, které byly vyráběny z beden od amerických darů. Děti tato práce velmi uchvátila. Jistě proto, že si mohly domečky tvořit po svém pod nenápadným dohledem učitele Švarce, pro kterého to bylo království. Z domečků děti postavily malou vesnici. A byly šťastné, když domečky stavěly, malovaly, vybavovaly malým nábytkem a aranžovaly do zahrady. Truhlářské práce obstarávali hlavně chlapci. Děti povyroستly, chaloupky přenechaly menším dětem, a měly vážnější plány.

Větší dívky se dokonce pustily do přemýšlení nad plánem postavení skutečného zděného malého rodinného domku a založily si k tomuto účelu i finanční fond. I takovéto plány se zrodily v hlavách 54 sirotek:

Stáňa Novotná: *Hrajeme si v parku. Doposud ještě nemáme chaloupku, ale rády bychom si ji udělaly. Chceme mít chaloupku prostičkou, ale hezounkou. Spojili jsme se k tomu čtyři: já, moje dvě sestry Růža a Anuška, a moje přítelkyně Anička Klaudová. Přemýšlely jsme už dávno o tom, jak si to zařídíme. V chaloupce si uděláme dvě okna a ušijeme si na ně záclonky. Před chaloupkou si zařídíme zahrádku a tam si budeme pěstovat květiny, zeleninu aj. nábytek si uděláme ze dřeva a omalujeme si ho: jeden stůl, čtyři židličky, dvě lavičky, dvě poličky a věšák. Na tyto poličky si vyšijeme kraječky. Chaloupku si uděláme z prken a střechu budeme mít ze slámy. Dáme jí jméno slaměnka, protože bude mít slaměnou střechu. Ještě si tam všelicos zařídíme, ale až později. Milo a útulno bude v naší chaloupce.*³⁴

³³ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 419

³⁴ Tamtéž, str. 422

Práce v přírodě je bavila a podle těchto prací, které si pan Krch schoval, také naplňovala:

Ukázky dětských prací o přírodě:

Jarka B.: Potok na podzim

„Na podzim neublá potůček tak, jako z jara. Jen tiše odnáší žluté listí dál a dál. Když listí opadne, potůček se zase zableskne. Horší je, když zamrzne a sníh na něj napadne. Děti mají radost, ale potůček ne. Když se sluníčko zasměje, to on se zaraduje. Když led roztaje, vesele si poskakuje a bublá si k tomu písničku. Olše naklánějí k němu hlavy a hovoří s ním. Děti se v něm koupají a také mají radost. Když se potůček rozvodní, to jsou děti teprve rády, dělají si rybníčky, běhají ve vodě a stříkají po sobě. A když přijdou domů, tak se maminka na ně hněvá. Však děti si z toho nic nedělají a jdou znovu. Potůček je vítá veselým bubláním. Děti jsou rády, že mají tak pěkný potůček.“³⁵

Vlasta Kohoutová:

„Strýček sýček přišel navštívit náš park. Sedl si na vysoký javor v jednom koutě parku a odpočíval. Viděli jsme jej letět a proto jsme běželi za ním. Celý zástup obstoupil strom a díval se do koruny javoru. Strýček sýček mžoural po nás očima a nepokojně se vrtěl. Odběhla jsem pro ostatní, co tu nebyli, a on strýček sýček zatím uletěl. Byl vyplašen křikem zvědavých dětí a opustil náš park.“³⁶

Krásné výroky dětí zachycují jejich nadšení pro poznávání přírody a dávají nám najevo, že přírodu chtějí chránit a pomáhat jí, k tomu byly vedeny v ústavu. S péčí o živé bytosti také úzce souvisí, že se některé děti rozhodly být vegetariány.

To popisuje Ferdinand Krch jako vážné mravní hnutí³⁷. Při jedné příležitosti se děti vyptávaly u oběda spisovatele Gammy, proč nejí maso. On jim své důvody sdělil v krátké přednášce, ale nikoho nenabádal, aby ho následoval. Děti o jeho slovech přemýšlely a některé se sami, dobrovolně rozhodly nejíst maso. Ferdinand Krch pozoroval jejich jednání, a i když byl

³⁵ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 238

³⁶ Tamtéž, str. 241

³⁷ Tamtéž, str. 305

v duchu už dávno na jejich straně, vyčkal do doby, než se všechny děti ve stravovacích návycích nepřeorientovaly. Poté se musel upravit jídelníček. V tomto případě byla oceněna dětská vytrvalost a vážnost, když nechávaly k nevoli kuchařek na talířích maso a nedostávaly za ně náhradu. Všem dětem vegetariánství vydrželo, nebyl to pouze rozmar. Tak si to totiž vykládal Podpůrný fond Legionářský v Praze. Dokonce bylo nařízeno týdenní vážení dětí, které ovšem Podpůrný fond neuspokojovalo.

7. Zrušení Domu dětství

Dopis Podpůrného fondu legionářského z 30.8.1923, který Dům dětství obdržel následující den, oznamoval zrušení Domu dětství od 1.9.1923. Pro Ferdinanda Krcha bylo toto rozhodnutí úderem blesk. Byl přesvědčen, že si autor dopisu nebyl jednoznačně vědom svého jednání, když mohl nařídít, aby se už *zítra* ústav zrušil. Děti nemohly další den jít do veřejné školy v Dolním Krnsku. Nebyl, kdo by je přijal a nevěděl, jakým způsobem by se uvolnilo místo pro 46 školou povinných dětí. A byl by jim přidělen učitel? Ferdinand Krch v Deníku dětství otiskl onen osudný dopis doslova:

Výbor Podpůrného fondu legionářského při M.N.O., přihlížející k bezprostředním nutkavým úkolům fondu a k jeho finančnímu stavu, usnesl se k návrhu předsednictva, učiněného po opětovných podrobných úvahách, ve své výroční schůzi, konané dne 26.srpna t.r., za souhlasem zástupce ministerstva národní obrany, aby počínaje novým školním rokem byl dosavadní systém v ústavě: Dům dětství – v Krnsku likvidován a ústav tento zařízen jako internát s paedagogickým dozorem a zachováním dosavadního estetického směru, a to z těchto důvodů:

- 1. Fond má za úkol zabezpečit dětem existenci normální výchovou a to počtu pokud možno největšímu při malém nákladu.*
- 2. Není možno vyhověti podmínce učitelů, aby do ústavu v Krnsku dáni byli chovanci jen tělesně a duševně normální, protože právě tělesně a proto i duševně slabší a mravně ohrožení potřebují zvláštní péče fondu, kdežto normální děti mohou zůstat v péči rodinné buď vlastní, nebo v rodinné kolonii za finanční podpory fondu.*
- 3. Snížení počet chovanců na 30 – 40 jest nemožno, protože rozsáhlá budova s rozsáhlým parkem musí poskytnouti útulek a osvěžení většímu počtu dětí slabých. Z celkového počtu 1600 sirot nehledě k stům dětí invalidů a nezaměstnaných legionářů nutno umístiti více než tento nepatrný zlomek.*
- 4. K řádnému plnění programu vychovatelského sboru jest nutno, aby chovanci nebyli měněni, což nelze dodržeti, protože by nebylo možno poskytnouti dobrodiní péče v ústavě nově se vyskytnuvším potřebnějším a tak by vedle 30 – 40 privilegovaných sta dětí trpělo, protože nelze samozřejmě pro všechny sirotky ústavů vybudovati.*

5. *Ústavy fondu slouží zásadně k zotavení nejpotřebnějších. Každý chovanec po řádném zotavení musí však postoupiti místo jinému potřebnému ústavní péče a přejíti do péče rodinné za finanční podpory fondu.*
6. *Pedagogický experiment přísluší do působnosti ministerstva školství a národní osvěty, které jako jedině povolaný a autoritativní činitel v oboru školství může převzít zodpovědnost po strážce výchovné a ústav opatřiti normálními chovanci. Pro 30 – 40 chovanců vydržovati zvláštní vychovatelský sbor 5ti členný (tři učitelé a dvě vychovatelky) jest příliš nákladné pro fond, který musí pečovati o sta dětí, zvláště když úřady školské nejsou ochotny děti samy na svůj náklad k dispozici potřebné síly učitelské, a když tito chovanci mají možnost a právo navštěvovati normální školy, vydržované z prostředků veřejných.*
7. *Přidělení větších bytů (dvě až tři místnosti pro jednoho učitele) pro vychovatelský sbor je technicky nemožné, protože by v budově nezbylo míst pro chovance a stavěti zvláště pro učitele obytné domy jest příliš nákladné.*
Aby však byla otevřena možnost, aby dosavadní výsledky tříleté činnosti učitelů, které byly umožněny velikými finančními obětmi fondu, byly zachovány, pokládali jsme za místo učiniti o usnesení výboru sdělení ministerstvu školství a národní osvěty za tím účelem, aby co povolaný a autoritativní činitel v oboru školství mohlo vzít v úvahu přenesení tohoto pokusného systému na místo jiné, nebo převzetí správy a vedení ústavu na svoji zodpovědnost a účet.
Žádáme Vás, abyste usnesení výboru fondu oznámili členům učitelského sboru, přikládáme opis našeho přípisu ministerstvu školství a národní osvěty a jsme

Za Podpůrný fond legionářský při M.N.O.

B.Václavík v.r.³⁸

Jako odpověď zaslal pedagogický sbor Domu dětství (Ferdinand Krch, Ladislav Švarc a Ladislav Havránek) výboru Podpůrného legionářského fondu dopis v tomto znění:

Byl to Podpůrný fond legionářský (respektive jeho právní předchůdce Kancelář čs. legií) sám, který vyvolal a v život uvedl tento „pedagogický experiment“, podal školním úřadům návrh jeho výchovného programu, opatřil si jeho úřední schválení, vybral a pozval si k jeho provádění všechny tři členy vychovatelského sboru (ještě před rokem stalo se tak u L. Havránka) a vymáhal jim dovolené. Byl to dále též P. F. L., který až dosud neměl námitek

³⁸ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl V., str. 970 – 972

proti realizování svého výchovného programu se strany členů pedagogického sboru, naopak za častých návštěv členů výboru i zvláště pozvaných hostí projevoval vždy patrné uspokojení nad výsledky výchovné činnosti v D. D. docílenými, které dokonce ve své výroční zprávě z března 1922 označuje jako obdivuhodné.

Usnesení z 28.VIII.1923 tedy znamená, že P. F. L. své dosavadní zásadní stanovisko, program výchovný, poměr k D. D. i k vychovatelskému sboru jeho jednostranně, o své újmě, bez našeho vědomí a bez souhlasu školních úřadů opouští a přijímá zcela jiné cíle pro ústav v Krnsku, který přestane být ústavem výchovným a změní se v pouhou průchodní zotavovnu pro slabé děti.

Dovedeme pochopiti, že P. F. L. pro tuto změnu programu D. D. a jeho přeměny v ústav zásadně jiný stanovil nyní své důvody – nikoli pedagogické – ačkoli ještě dne 14.IV.1923 dle dopisu čís. Jed. 5591/23 „hodlal v nejbližší době upravit poměr ústavů v Krnsku a ve Veleslavíně s hlediska výchovného tak, aby tyto ústavy navzájem se doplňovaly; tudíž nynější zásadní změna je zcela nového data.

O likvidaci bylo by se bývalo mohlo jednati již dříve a mohla být za vzájemného souhlasu provedena již během minulého školního roku, kdyby bylo bývalo pedagog. Sboru známo, že názory P. F. L. se od našeho stanoviska i od jeho vlastního původního programu tak podstatně rozcházejí. To vědomí však vychovatelský sbor D. D. dříve míti nemohl, poněvadž s ním nikdy o tom jednáno nebylo, ačkoliv žádal dvakrát, ale marně o přizvání ke schůzím výboru za účelem vzájemné výměny názorů, když ani zvolené kuratorium D. D., v němž zasedali vedle zástupců P. F. L. a ministerstev též vychovatelé D. D., po 2 roky vůbec svoláno nebylo. Také poslední usnesení výboru stalo se bez našeho slyšení.

Souhlasíce nyní s likvidací D. D., pokládáme za nutné upozorniti ct. výbor včas na některé okolnosti žádoucí pro úspěšnou likvidaci a uvésti spolu na pravou míru některá tvrzení, obsažená v důvodech uvedených v citovaném dopise z 30.VIII.1923:

Zájem dětí likvidací dotčených vyžaduje, aby k ní byla stanovena doba jednoho školního roku. Pravíme s důrazem, že při tom nejde nikterak o zájem náš, nýbrž výhradně o zájem dětí, k nimž cítíme velkou odpovědnost a s námi dozajista společně P. F. L. sám. P. F. L. ústav vyvolal a umožnil, jemu tedy náleží i povinnost likvidovat jej způsobem co nejvhodnějším, padá naň odpovědnost vůči dětem ústavním i naproti veřejnosti, aby dílo začaté dle přesného programu bylo také v duchu tohoto programu ukončeno aspoň částečně v určité pedagogické podobě dle stadia, do kterého ústav P. F. L. do dnešního dne byl uveden.

Není možno dílo začaté násilně beze škody přerušiti a opustiti je kvůli obtížím, jež pro pravé legionáře jistě nejsou nepřekonatelné; není také možno začaté výchovné dílo poněkud zaokrouhliti v době nepřiměřeně krátké – snad jen čtvrtletní nebo ještě kratší; připomínáme, že vyučovací program D. D. je značně úchylný od osnov škol normálních; jeho výchovatelský sbor měl pouze závazek vyčerpati tutéž látku, jaká je na školách normálních, se svobodným rozvržením učebné látky; poněvadž je nyní třeba, aby byl ústav přiblížen útvarům veřejnoškolským a aby chovanci jeho mohli být správně přeřazeni podle svého věku i podle osnov škol veřejných, sluší dobu jednoho roku školního pokládati za nezbytně potřebnou, nemají-li vzniknouti vážné nesnáze a školy při přechodu.

8. Odkaz a inspirace Domu dětství

Dům dětství pro mě znamená instituci, která měla smysl a je ohromná škoda, že jí bylo dopřáno tak krátkého trvání. Zasloužila by si více. Laskaví učitelé, kteří děti vedli za ruku s láskou a důvěrou v ně samotné, a prostředí zámeckého parku jen dokresluje mou představu o tomto ústavu, kterou jsem získala četbou Deníku, který napsal Ferdinand Krch. Jak zdrcující pro něj muselo být, když se dozvěděl, že Dům dětství musí skončit.

Z řádků deníku je možné vyčíst, jak Ferdinand Krch a jeho spolupracovníci měli děti rádi a že děti si vážily svého „tátíčka“ a prostředí ústavu na ně harmonicky působilo.

Lásku dětí ke svému učiteli a škole dokazují půvabné výroky dětí, díky kterým si můžeme představit, jak se jim dařilo a jak se cítili v hezkém prostředí³⁹:

Fanouš: *Vajíčka dur nebo moll? (Natvrdo nebo naměkko?)*

Pepča: *My jsme jim tam v kuchyni všecky loupky vyšvestkali.“ (Pomáhali v kuchyni vylupovat pecky ze švestek.)*

Růža N.: *... V létě je zde jako v ráji. Trávníky se zelenají a na nich malé děti provádějí skopičiny...⁴⁰*

Robert: *... Park je veliký a krásný. Máme zde obrovské jehličnaté i listnaté stromy, ale i hodně kytiček. Ptáci si dělají u nás hnízda v křovinách a na stromech. Máme zde velké hřiště, na kterém si můžeme hrát, skákat, honit se a cvičit... Naučil jsem se zde stavět chaloupky, sázet kytičky, pracovat v zahradě i doma, kreslit a také více zpívat...⁴¹*

³⁹ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl III., str. 526

⁴⁰ KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl II., str. 291

⁴¹ Tamtéž, str. 292

Slova Ferdinanda Krcha ke zrušení Domu dětství:

Zavřela se brána Domu dětství, umlkly jeho radostné dětské hlásky – dnes zbývá jen jeho historie. Prošli jsme tolika milými živými dokumenty, v nichž jsme se poznali a spřátelili s dětmi Domu dětství, které tu po čtyři leta šťastně žily, než je osud rozfoukal do světa jako chmýří pampelišky. I pro mne – přes všechny starosti a zápasy – zůstane tato doba, prožitá v kruhu mých milovaných dětí, nejradostnější a nejpožehnanější z celého mého života.⁴²

⁴² KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Díl IV., str. 906

9. Závěr

Po vzniku samostatného Československa u nás propukaly snahy o zlepšení podmínek vzdělávání dětí. Vznikaly pokusné školy, v jejichž předních řadách stáli pedagogové, kteří chtěli vyzdvihnout svobodu dítěte, zlepšit podmínky vzdělávání a výchovatelské práce. V pokusných školách se nové metody ověřovaly.

Dům dětství v Horním Krnsku fungoval jako výchovný ústav pokusný v letech 1920 – 1924. Navštěvovaly ho děti – sirotci, kteří o svou rodinu přišli během první světové války. Zakladatelem byl vynikající pedagog Ferdinand Krch, spolu s ním ústav zakládali ještě Ladislav Švarc a Ladislav Havránek. Tito učitelé a vychovatelé nadále spolupracovali s dalšími lidmi z oboru věd, školství a umění (hudebníci, spisovatelé, malíři, lékaři,...)

Podle zakladatele Domu dětství bylo hlavním úkolem vychovávat dítě tak, aby objevovalo samo v sobě krásné a ušlechtilé věci. Láskyplně se učitelé pokoušeli rozvíjet dětské přednosti a kompetence. Aby učitel ve výchově dítěte uspěl, musí v dítěti probudit pochopení pro všechny živé i neživé bytosti. Když to dítě dokáže, dostane se k vrcholu výchovy a to je poznání sebe sama.

Ústav se nacházel v malebné krajině, jejíž příroda se stala jedním z pilířů výchovného programu. Příroda je přirozená ve svém nejužším slova smyslu a proto je pro člověka tak důležitá a neobejdeme se bez ní. Čerpáme z ní vědomosti, inspiraci, nápady a učíme se.

Při výchově a vzdělávání dětí se také dbalo na prostředí, ve kterém se děti nacházely. Interiér zámku byl vymalovaný, příjemný a světlý. Třídy měly velká okna. V nich ale děti nebyly celý den, jen dopoledne a poté se odebraly ven, kde jejich den pokračoval odpoledním programem (samozřejmě záleželo na počasí, ale pokud bylo vše v pořádku, děti tento čas strávily na zahradě).

Kromě mateřského jazyka a matematiky se děti vzdělávaly v dalších vědách. Vždy se tak dělo na základě experimentování, kdy měly možnost si vše vyzkoušet a osahat. I při obyčejném pěstování rostlin se dovídaly mnoho věcí přímo praxí a nemusely nic vyčítat z knih, i když knihovna ústavu čítala spoustu publikací.

Rozvíjení osobnosti dětí se dělo na základě přirozeného postupu. Kladl se důraz na tělesnou, morální a pracovní výchovu. Děti byly vedeny ke vzájemné spolupráci a učily se starat se sami o sebe, pokud bylo v jejich silách to dokázat. Například při stolování byla u každého stolu určena služba, která nosila jídlo a po skončení hodování nádobí uklidila a také ho myla.

Dětská fantazie, představivost a kreativita se nejlépe rozvíjela na zahradě při hrách, divadelních scénkách, kdy děti malovaly kulisy a převtělovaly se do herců, aby uskutečnily dramatizaci nebo zahrály stínové divadlo či ze sebe udělaly sochy.

Pracovní výchova spočívala v práci s přírodním materiálem, jako bylo dřevo papír nebo hlína. Kromě různých drobností, které si děti mohly vyrábět pro své potěšení, se pouštěly i do větších a těžších projektů. Byly schopné si nejenom opatřit potřebný materiál, ale před zamýšlenou stavbu domečku si namalovaly i pláněk. To vše se dělo pod nenápadným dohledem učitele, který dětem pomohl tehdy, pokud už daná činnost byla nad jejich síly.

Děti se sice učily poradit si sami, ale důležité bylo, že si pomáhaly navzájem. Starší děti (zvláště děvčata) pečovaly o mladší a pomáhaly jim v situacích, kdy bylo potřeba. Ať se jednalo o stlaní postele nebo stavbu domečku.

Po čtyřech letech bylo fungování Domu dětství ukončeno z důvodů provozních, finančních, vzdělávacích a zdravotních.

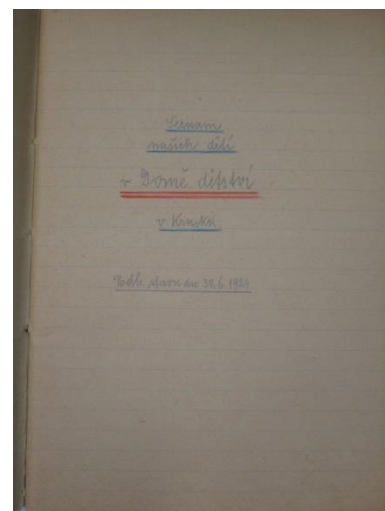
10. Fotografie z Domu dětství

Následují fotografie některých dětí, Ferdinanda Krcha a jeho spolupracovníků z Domu dětství a abecední seznam dětí, které ústav navštěvovaly.

Seznam písemností

	str.		str.
3 <u>Bartoši</u>	1-3	Mudra	39
3 <u>Bednáři</u>	4-6 ± 1	3 <u>Novotní</u>	40-42
5 <u>Burianský</u>	7-11 ± 1	Paderer	43 ± 1
Egerova	12 ?	Reimer	44
2 <u>Formánkové</u>	13-14 ± 1	Richková	45
Fuchsová	15	Rigba	46
Hájnová	16	2 <u>Štěpánkové</u>	47-48
Župková	17	2 <u>Štěpánkové</u>	49-50
2 <u>Sladkovský</u>	18-19 ± 1	3 <u>Štěpánovi</u>	51-53 ± 1
Janiček	20	3 <u>Štěpánovi</u>	54-56
Klandová	21	<u>Tomášek</u>	57
3 <u>Kohoutovi</u>	22-24 ± 2	<u>Toušková</u>	58
Kolář	25	Tybllová	59
Kotek	26 ?	2 <u>Vanišovi</u>	60-61 ± 1
2 <u>Krápělový</u>	27-28	2 <u>Vanišovi</u>	62-63
Macháček	29	3 <u>Yellendová</u>	64-66
5 <u>Mancebovi</u>	30-34 ± 1	Vodňáková	67
2 <u>Masáři</u>	35-36 ± 1	3 <u>Vondrákovi</u>	68-70
<u>Melicharová</u>	37	Vostanová	71
<u>Michalová</u>	38 ± 1	Žalman	72
		Žamrazil	73

Zdroj fotografií: Sbirka Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze, podsbirka Písemnosti a tisky, fond Ferdinanda Krcha (2), 3149/IV – 9 až 16, inv. 280/75

11. Seznam použité literatury a odborných pramenů

KRCH, Ferdinand. *Dům dětství. Výchovný ústav pokusný v Krnsku 1920 – 1924*. Sbírka národního muzea a knihovny J. A. Komenského, podsbírka Písemnosti a tisky, fond Ferdinanda Krcha, inv. S149

PRAŽÁK, František. *Počátky české školy pokusné*. Praha: B. Kočí, 1927, 61 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. [S.l.: s.n., 1970], 166 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 195 s.

ŠKOLNÍ OKRES MLADOBOLSLAVSKÝ. *Almanach školství okresu Mladoboleslavského: 1918 - 1933*. Mladá Boleslav: Nákl. Učitelstva Okresu, 1933.

PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter, život a dílo : sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinárodního semináře konaného dne 27.3. 1993 v Pedagogickém muzeu J.A. Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 1994.